EBÛ’L-ESVED ED-DÜELÎ (radıyallahü anh)

Tabiînin büyüklerinden. Fıkıh ve hadîs âlimlerindendir. İsmi Zâlim bin Amr’dır. Kûfe’de doğup, Basra’da büyüdü. Tâûn’dan (Veba) vefât etti. Edebiyatçı ve şâir bir zât idi. Hazreti Ömer ve Hazreti Ali’den çok hadîs-i şerîf bildirmiştir. Arapçada nahv (cümle yapısı) ilmini ilk ortaya koyandır. Kendi kızından Arapça kaidelerine uymayan bir söz işitince; Arapça’ya başka şeyler karışarak bozulmaya başladığını Hazreti Ali’ye arz etti. Hazreti Ali nahv (cümle yapısı) asıl ve esâsı olmak üzere, kendisine bir iki umûmî kaide gösterdi. O da bunları genişleterek, nahv ilmini meydana getirdi. Ona “bu ilmi kimden öğrendin” diye sorduklarında, “Hazreti Ali’den” diye cevap verirdi.

Kur’ân-ı kerîme noktaları koyan Ebu’l Esved ed-Düelî hazretleridir. Kaidelerin (kuralların) yazılmasına ilk teşebbüs etmiş olması bakımından, edebiyatın pîri dense lâyıktır. Nâzik ve nükteci bir zât idi. Hazreti Ali ile beraber Sıffîn savaşında bulunmuştur. Ünlü şahsiyetler arasında, isâbetli görüşleri ve doğru düşünceleri ile seçkin bir yeri vardır. O, şair ve hazır cevap olup, hadîs ilminde de güvenilir bir râvi idi. Ali bin Ebî Talib, İbni Abbas, Ebû Zer (r.anhüm) ve başka âlimlerden hadîs rivâyet etti. Ondan da, oğlu Yahyâ bin Ya’mer hadîs-i şerîf bildirdi. Hazreti Muâviye ile de görüştü. Hazreti Muâviye kendisine ikramda bulundu. Ona Basra Kâdılığını verdi.

Ebü’l Esved hazretleri Irak vâlisi Ziyad bin Ebîh’in çocuklarını okutuyordu. Bir gün Ziyad bin Ebih’in yanına gitti ve şöyle dedi: “Araplarla Arap olmıyanlar birbirine karıştı. Arapça bozuluyor, izin verirseniz, Arapların öğrenip konuşmalarını düzeltebilecekleri kaide ve kurallar ortaya koymak istiyorum” Ziyad bin Ebih bu teklifi kabûl etmedi. Ancak, ona biri gelip, ihtiyâcını bildirirken kaideye aykırı bir söz söyleyince durumu anladı. Aynı hatayı kendi de yapınca Ebü’l-Esved’i çağırıp, Arapça’nın kurallarını ortaya koymasına izin verdi. Böylece nahv ilminin temellerini ortaya koydu. Büyük âlim Yahyâ bin Ya’mer, Nasr bin Âsım, ondan nahiv öğrendiler.

Ziyad bin Ebih, Ebil-Esved’den, insanlara rehber olacak ve Kur’ân-ı kerîmi düzgün ve yanlışsız olarak okuyacakları bir şey yaptırmak istedi. Fakat Ebü’l-Esved bu işe yanaşmak istemedi. Fakat, bir gün birisinin Tevbe sûresi 3. âyetindeki (ve resûlühü) kelimesini, lam harfinin kesresiyle (ve resûlihi) okuduğunu görünce “İnsanların durumunun ne dereceye kadar varacağını Kur’ân-ı kerîmi böyle yanlış okuyacaklarını tahmin etmezdim” dedi. Ziyad bin Ebihi’ye müracaat ederek “Emrettiğini yapacağım” dedi. Söylediğini yazacak bir kâtip istedi. Kâtibe şöyle dedi: “Bir harfi telâffuz ederken fetha (fetha) okuduğumu görürsen, harfin üzerine bir nokta koy, dudaklarımı damme (ötre) yapıp toplarken görürsen harfin önüne nokta koy, kesre (esre) okuduğumda altına bir nokta koy”, dedi ve kâtib de öyle yaptı. Böylece hareke yerine kullanılan nokta, Ebü’l-Esved ile başlamış oldu.

Ebü’l-Esved, (radıyallahü anh) hayatın geçiciliğini bir şiirinde şöyle dile getirir.

Zaman içerisinde olup bitenlerin hücumu gençliğimi yok etti. Üzerine titrediğim hiçbir şeyi bırakmadı.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Vefeyât-ül-a’yân cild-2, sh. 535

2) Kâmûs-ul-a’lâm cild-1, sh. 686

3) Miftâh-us-Seâde cild-1, sh. 89, 149, 150; cild-2, sh. 9, 10, 24, 45

4) Fihrist sh. 61, 62